

At få fortællinger til at arbejde med børn

Af Jacob Folke Rasmussen. Konsulent og foredragsholder i Narrativt Selskab
Artiklen indgår i undervisningsmaterialet "Lindgren, leg og livsmod", udgivet af
de folkekirkelige skoletjenester på Sjælland og Lolland-Falster marts 2016.

Lige siden vores barndoms møde med Klods Hans og hans brødre, har vi vidst, at det ikke er nok at kunne leksikonnet udenad, hvis man ikke kan håndtere de vigtige relationer i livet og navigere i en somme tider uforudsigelig verden. I det følgende kigger vi nærmere på, hvordan historier og fortællinger kan bidrage til, at børn får tilegnet sig sådanne færdigheder. Færdigheder som ikke nødvendigvis kan effektmåles, og som vil få andre betydninger for deres liv end nok så mange erhvervsrettede kompetencer.

Ikke at skulle opdage verden forfra

En helt særlig egenskab ved os mennesker er, at vi ikke er henvist til at gøre os alle erfaringer på egen hånd.

I kraft af vores sprog, og fordi vi kan dele vores historier og fortællinger, er det muligt

for os at lære af hinandens idéer og spejle os i andres følelser og tanker.

Selv en kort fortælling kan give os mulighed for at få indsigt i begivenheder og tanker fra en hel barndom, et helt liv eller en hel epoke. På den måde kan vi, via de historier som vi læser, låne forståelser og tolkninger fra andre, der har oplevet andet og mere i livet, end vi selv har. Disse forståelser og tolkninger kan vi herefter trække på, når vi kommer i situationer, hvor lignende temaer udspiller sig. På denne måde bidrager fortællinger til, at hvert enkelt menneske og hver enkelt generation ikke skal opdage verden forfra.

Fortællingens kraft

Samtidig er det vigtigt at huske, at de fortolkninger og forståelser, som vi tilbydes via litteratur og film, ikke er objektive og uskyl-dige. Enhver fortolkning repræsenterer en særlig forståelse af verden, og den vil altid være én blandt flere mulige fortolkninger. Vi er imidlertid så påvirkelige af fortællingens kraft, at fortolkningen let kommer til at fremstå som sandheden. I hvert fald for en stund. De fleste af os kender situationen, hvis vi, efter at have læst en hårrejsende krimi eller set en gyserfilm, hører en lyd i mørket. Her vil der være en stor sandsynlighed for, at vores hjerne låner en erfaring fra den skræmmende fortælling, som vi netop har indlevet os i. Det bliver da denne erfaring, vi bruger til at forklare, hvor lyden kommer fra. Hvor vi dagen før ville have tænkt, at det nok var katten, der puslede,

eller et vindue, der klaprede, bliver vi mere tilbøjelige til at tænke, at det kunne være en morder eller et genfærd, der er på spil i huset.

Forskellighed og genkendelighed

I dette lys bliver de bøger, vi læser, og de film, vi ser, mere end blot underholdning. De historier vi har til rådighed og er omgivet af, er også med til at forme vores billeder af, hvordan verden hænger sammen, hvordan livet bør være, og hvilken rolle vi selv har mulighed for at spille i hele scenariet. Dette betyder to ting. For det første, at jo flere og jo mere forskelligartede historier og fortællinger, vi giver vores børn mulighed for at tage med sig, desto større repertoire får de også i forhold til at kunne forstå verden. For det andet, at jo bedre forfatteren er til at formidle et genkendeligt menneskeligt dilemma, og til at vise mulige veje at tænke eller handle i forhold til dette, desto større bliver kvaliteten af de erfaringer, børnene kan låne fra teksten.

Mangfoldighed under indsnævring

At sikre børn kendskab til forskelligartede historier og fortællinger bliver i dette perspektiv en vigtig del af deres udvikling og dannelse som mennesker. Imidlertid er det en tendens i børns nutidige møde med fortællinger og andre kulturelle produkter, at mangfoldigheden er under indsnævring.

En undersøgelse viste for nyligt, at antallet af forskellige kunstnere, hvis musik spilles på P3, er halveret på blot 5 år. Lignende bevægelser kan findes omkring madkultur og kunst. Vores potentielle adgang til forskelligheden er større end nogen sinde, og alligevel sniger der sig en ensartethed ind

over det, som vi ender med at læse, spise og lytte til.

Hovedpersoner med nuancer

Et vigtigt bidrag fra de gode fortællinger er, at de tilbyder børnene et møde med hovedpersoner, som på samme tid indeholder menneskelighed nok, og tilpas med nuancer til at børnene både kan identificere sig med dem og lære af dem. Dette som et modstykke til de stereotype karakterer, som befolker persongalleriet i mange af de film og serier, som udgør en stor del af børns tv-kultur på tværs af landegrænser. Her er det de samme få og forudsigelige egenskaber, der indgår i idealbilledet af, hvordan man ser ud og opfører sig, hvis man er et vellykket barn eller en succesfuld teenager.

Jeg hørte for nyligt en pige, som havde nogle problemer omkring ensomhed, formulere følgende tankevækkende sætning: "Jeg havde egentlig aldrig tænkt på mig selv som anderledes, før jeg begyndte at se Hannah Montana". Et andet kendetegn er, at personerne i mange af de populære serier ikke udvikler sig undervejs. På denne måde bliver der mindre forskellighed at spejle sig i – og mindre erfaring at lære af.

Fra glansbilleder til medmennesker

Så længe hovedpersonerne blot er fejlfri glansbilleder, vil vi højst kunne holde vores eget liv op imod dem i en sammenligning, som uvilkårligt vil placere vores egen tilværelse som lavere-rangerende på succes-skalaen. Når vores hovedpersoner derimod indeholder flere forskellige egenskaber og følelser, og når de skal håndtere mere komplekse relationer, tilbyder de os læsere nye lag og flere nuancer, som vi kan lægge til vores verdenssyn, samtidig med

at de hjælper os til ikke at tænke for kate-
gorisk om os selv eller vores medmenne-
sker.

Hele spektret i spil

Ronja Røverdatter og hendes relation til sin far kan nævnes som et eksempel på ovenstående. Gennem fortællingen bevæger deres relation sig over hele spektret fra kærlighed og beundring til afstandtagen og foragt. Denne kompleksitet udspringer af, at både Ronja og Mattis kan være sjove, uret-færdige, gavmilde, utålmodige, overbæren-
de, stædige, modige og sårbare. Præcis som alle os andre. Faktisk kan man sige, at det først er når hovedpersonerne træder i karakter som nuancerede personer, at de for alvor bliver interessante, og at der for alvor bliver noget at lære af dem.

At høste frugterne af det læste

Disse muligheder, for at se sig selv på nye måder og udvide sin forståelse for andre gennem nuancerede historier, kommer ikke nødvendigvis til børnene af sig selv. Derfor kan man med rette spørge, hvordan man som underviser kan arbejde på at hjælpe ens elever til at høste frugterne af det læste. Én mulighed er at tage udgangspunkt i de bevidningsspørgsmål*, som er udviklet som en del af den narrative metode.

Spørgsmålene er oprindeligt skabt til brug i terapeutiske samtaler, hvor de kan medvirke til at styrke hovedpersonens foretrukne fortællinger, ved at andre deltagere i forløbet bevidner og bekræfter det fortalte. Dette ud fra en antagelse om, at det primært er gennem responsen fra andre, at en persons identitet bliver skabt. Overføres denne tænkning til barnets møde med litteraturen, hjælper spørgsmålene os til at sætte fokus på den resonans, som mødet med teksten

skaber i barnet i form af tanker, billeder og stemninger. Dette som en radikal anderledes tilgang til en tekst end den analytiske eller kritiske, idet bevidningsspørgsmålene primært interesserer sig for, hvordan barnet berøres og bevæges af det læste.

Tilgangen lægger sig dermed op ad den gren af litteraturvidenskaben, som kaldes receptionsforskning.

Tidligere har man gennem biografisk læsning interesseret sig meget for forfatteren og vedkommendes baggrund. I andre perioder har man insisteret på at se teksten som et selvstændigt værk, hvis æstetiske og indholdsmæssige kvaliteter kunne vurderes objektivt og uafhængigt af modtageren. Receptionsforskningen derimod lægger sit fokus på det, der sker i tekstens møde med læseren. Læseren bliver herved en kvalificeret medproducent af tekstens mening. En mening, der både siger noget om teksten, om læseren og ikke mindst om den bevægelse, som mødet mellem de to sætter i gang.

Tilpasset til vores aktuelle ramme kunne en række bevidningsspørgsmål omkring dette møde formuleres på følgende måde:

- 1) Hvad lagde du særligt mærke til i den historie, du netop har læst eller hørt?
- 2) Hvad tror du, forfatteren gerne ville fortælle med sin tekst?
- 3) Hvad kom du til at tænke på i dit eget liv, mens du læste eller hørte historien? Hvilke billeder så du for dig - hvilke situationer og personer?

4) Hvad var det, der skete i historien, der fik dig til at tænke på disse ting fra dit eget liv?

5) Hvad kan man sige, der er vigtigt i livet, både for dig og for personerne i historien?

6) Er der noget, du får lyst til at gøre anderledes efter at have læst teksten? (Handle anderledes i forhold til eller tænke anderledes om)

Ud fra grundidéen om at skabe forbindelser mellem fortællingen og børnenes egen liv, kan ordvalget selvfølgelig tilpasses børnenes alder, ligesom formidlingsformen kan varieres alt efter underviserens øvrige kendskab til klassen.

En udvidet model omkring de nære relationer

En anden mulighed er, at lade teksterne danne udgangspunkt for, at eleverne selv opsøger lignende fortællinger i deres nære relationer. Dette kan gøres ud fra følgende formel:

1) Barnet får en udvalgt historie med hjem, som skal læses sammen med et nært familiemedlem.

2) Barnet interviewer nu familiemedlemmet ud fra følgende spørgsmål: (Familiemedlemmet kan hjælpe til med en skriftlig formulering af svarene)

- a) Hvad lagde du særligt mærke til i historien?
- b) Hvad handler historien om, som du synes, det er vigtigt, at børn får med sig i livet?

c) Prøv at fortælle en historie fra dit eget liv, der viser, hvorfor dette er vigtigt.

d) Minder historien dig om en anden fortælling eller historie, som du engang har hørt eller læst, som har været vigtig for dig? Hvilken - og hvad var pointerne i den?

e) Hvad tager du med fra denne lille snak? Hvilken forskel har det gjort for dig, at læse historien sammen med mig og svare på disse spørgsmål?

3) Tilbage i klassen samler eleverne op på deres indhentede besvarelser og formidler pointerne fra deres interviews enten i skriftlig eller mundtlig form. Følgende elementer kan danne ramme for formidlingen:

- a) Hvad barnet særligt lagde mærke til, at familiemedlemmet sagde.
- b) En beskrivelse af, hvordan dette ligner noget, som også er vigtig for barnet selv.
- c) En beskrivelse af, hvad barnet bliver inspireret til på baggrund af dialogen med familiemedlemmet.

Et ekstra lag erfaringer

Den udvidede model tilføjer et ekstra lag ekstra til tanken om, at vi via fortællinger kan låne erfaringer og forklaringsmodeller fra andre, som en måde at udbygge vores færdigheder til at navigere i livet. Frem for kun at få disse inputs fra den oprindelige fortælling, oplever barnet i den udvidede model en sammenfletning mellem fortællin-

gens pointer og de tanker og refleksioner, som den afføder hos en betydningsfuld voksen. Det nære familiemedlem bringer samtidig flere fortællinger i spil, og kommer på denne måde til at fungere både som en yderligere inspiration og som et bindeled frem mod barnets egen formidling.

Fortællinger der arbejder med børnene

Jeg håber, at de to undervisningseksempler illustrerer, hvordan man som lærer kan gå ind i litteraturarbejdet med en større ambition end blot at finde svar på, hvordan vi får børn til arbejde med fortællinger. I stedet bliver spørgsmålet snarere, hvordan vi får fortællingerne til at arbejde med børnene. Dette bringer os tilbage til der, hvor denne artikel startede. Tilbage til, at vi i arbejdet med fortællinger ikke på forhånd kan sætte mål for, hvor vi havner, og hvad der kommer ud af det. Det viser sig først, når vi kommer til slutningen. Præcis som i den gode fortælling.

Litteraturhenvisninger:

Læs evt. mere om bevidning i disse to bøger:

1: White, Michael. (2008). *Kort over narrave landskaber*. Hans Reitzels Forlag. s.175-229

2: Morgan, Alice. (2005). *Narrative samtaler*. Hans Reitzels Forlag. S. 143 og 165

Forfatterhenvisning:

Læs evt. mere om denne artikels forfatter og om den narrative tilgang på Narrativt Selskabs hjemmeside:

www.narrativt-selskab.dk

Lindgren, leg og livsmod:

Læs evt. mere om undervisningsmaterialet "Lindgren, leg og livsmod" på hjemmesiden:

<http://www.fs-abgv.dk/page/516/lindgren-leg-og-livsmod>